

Kriminalnonadzorstveni pomen javnega mnenja

Janez Pečar*

Družbeni konsenz o posameznih dogodkih, oziroma pojavih in osebah ni enoten, zato tudi pozornost javnosti ni namenjena vsem enako. Še posebej se dogaja, da v atomizirani množici, javnost predstavlja negativen korelat birokraciji (po Marxu), kljub morebitnim specializiranim mnenjem voditeljev, ki se v zadnjem času tudi pri nas pojavljajo in vzbujajo pozornost po eni plati in razočaranja po drugi, ne glede na to ali gre za generalno (občo) ali posebno (oziroma specializirano) javnost.

Javnost se nam zato predstavlja kot socialna kategorija s katero gre računati, nenazadnje prav sedaj, ko pripravljamo ustavne spremembe in je potrebno tako sodelovanje javnosti kot tudi mnenja o morebitnih, za družbo pomembnih vprašanjih. Oboje ima ustrezne manifestne vloge.

Ker ima javnost tudi **kritične in kontrolne funkcije**, ker je zaradi stanja, v kakršnem smo, pri nas tudi dezintegrirana, ker se po prenekaterih vprašanjih diferencira in polarizira, ker se srečujemo z literarno in politično javnostjo, ki sta si v marsičem tudi nasprotujoči, ker je javno mnenje tudi neenotno, ker to neenotnost tudi merimo, ker se politične sile trudijo, da bi na kakšnem področju javno mnenje tudi socializirale, kolikor celo ne monopolizirale, itd., velja o tem dosti bolj razmišljati, tudi o takoimenovanem **kriminalno-nadzorstvenem pomenu javnega mnenja**.

Kajti s posameznimi kriminalnimi aferami zadnjega časa se je povečalo zanimanje za kriminal, zlasti gospodarskih ali višjih družbenih plasti, hkrati ko smo vsi žrtve neugodnih gospodarskih razmer in predestinirani za dolgotrajno odplačevanje dolgov, ki predstavlja masovno viktimizacijo naše družbe. V kontekstu viktimoškega razmišljanja bi bile te okoliščine lahko motivacija za najrazličnejše preprečevalne dejavnosti, do katerih pa ne pride, ker je strah pred kriminalom še nezadosten spodbujevalec, da bi z njim lahko manipulirali v tem smislu. Žrtvam pa v tej družbi že tako ne namenjamo posebnih pozornosti, ker smo na viktimizacije drugačnih vrst navajeni, podobno kot na socializacijo izgub in odgovornosti.

Vendar je, ne glede na to, z javnim mnenjem treba računati, kajti nastaja položaj, ko vodilne

sile družbe niso več tisto kar so bile in **javno mnenje tako pridobiva tudi na svoji politični moči**, v marsičem postaja tudi institucionalizirano, kar se doslej pri nas navadno ni dogajalo; tako tudi posameznik ni več tako izgubljen v »svobodi osamljene množice«, kot je rekel nekoč znani slovenski sociolog. Zato stopa javnost (zlasti slovenska) v ospredje, tudi s svojo »mnenj-skostjo«.

»Javnost kot družbeni nosilec javnega mnenja je strukturiran in slojevit družbeni pojav«. ¹ Z njima so se ukvarjali od antike, prek Kanta, Webra, Hegla, Smitha, Tocqueville-a, Marxa, J. Milla, mimo Habermasa, še mnogi drugi, ki so tema pojmov dajali moralnopolitični, funkcionalni, operacionalni, ustvarjalni in še kak drug pomen, o čemer ni malo znanja v disciplinah kot so komunikologija, politologija, socialna psihologija in nenazadnje celo kriminologija in kriminalna politika.

Od tod tudi različna »mnenja«, tako o javnosti kot o javnem mnenju, ki so zanimiva v svojih pogledih, ne samo zaradi disciplinarne pripadnosti, marveč tudi zaradi zgodovinskih obdobjev v katerih so nastajala in zaradi politične naravnosti nosilcev posameznih gledanj. Hkrati, ko še posebej razločujejo javnost, množice, skupine in razne druge opredelitve javnosti, zaradi česar prihaja tudi do dvomov, kaj **javno mnenje spleh je**, četudi je posameznik njegov ključni akter.

Ta sestavek se ukvarja z javnim mnenjem kot nesformaliziranim kontrolnim mehanizmom, kakršni so prenekateri drugi, ki jih ima katerakoli družba, čestokrat odvisno od različnih kulturno-zgodovinskih in drugih silnic. Te peljejo k temu, da se javnost spreminja (glej npr.: socialistična javnost, samoupravna javnost itd.) in z njo tudi mnenja, ki v njej nastajajo, saj se prav tako modernizirajo in demokratizirajo do tiste stopnje, ko javnost sama postaja oblika kontrole. ² Nas seveda zanima predvsem **javno mnenje v pomenu kriminalne kontrole**, o čemer ni skoraj nobenega (teoretičnega) pisanja, čeprav je dosti empiričnih javnomnenjskih raziskav o kriminalu, o nadzorstvu, o prijavljanju kaznivih dejanj in še marsičem.

Ker javnega mnenja tudi v smislu kontrolnega dejavnika ne gre prezreti, ima ta sestavek namen opozoriti nanj prav s tega izhodišča.

* Janez Pečar, dipl. pravnik, doktor znanosti, redni profesor za kriminologijo, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti UEK v Ljubljani, 61000, Trg osvoboditve 11.

¹ Vreg, Javno mnenje, s. 25.

² Kant, v navedbi Mastnaka, s. 119.

1. Poskus opredelitve javnega mnenja

Javno mnenje pogosto primerjajo, zoperstavljajo, vzporejajo, ali kako drugače ugotavljajo, če ga opazujejo skupaj z zasebnim mnenjem. V literaturi naletimo na različne opredelitve in poimenovanja javnega mnenja, ki ustvarja dvom v to kaj **javno mnenje je**, oziroma **kaj naj bi bilo**. Tako naletimo, poleg zasebnega javnega mnenja še na izraze kot so: obče javno mnenje, progresivno in konzervativno javno mnenje, latentno javno mnenje, tajno javno mnenje, institucionalno mnenje, politično javno mnenje, regionalno, statusno in spolno javno mnenje, enoglasno in raznoglasno javno mnenje, množično mnenje, pozorno in nepozorno javno mnenje itd. K temu lahko pridamo še npr. generalno, kolektivno, večinsko, specialno in še kakšno drugo javno mnenje, kar vse dokazuje, da je »javno mnenje« zelo raznovrstno, težko dosegljivo in ulovljivo in zato imamo tudi različne poglede nanj in pestre teorije o njem, ki ga obravnavajo glede na to, kaj naj bi javno mnenje bilo. Nenazadnje beremo tudi o »zakonu javnega mnenja« in o »socialističnem« javnem mnenju.

Glede na to so opredelitve javnega mnenja zelo različne in se oprijemljejo različnih okoliščin, v katerih je zaslediti tudi poskuse politizacije vprašanja že v zasnovi, kako sploh obravnavati javno mnenje in kaj z njim, čemu naj služi in kako ga spoznavati. Morebiti je taka opredelitev v trditvi, da je javno mnenje »javno izraženo skupno mnenje demokratične in kritične javnosti o perečem spornem vprašanju kot konsens glede tistega, kar je v občem interesu družbe«. ³ Podobno trdijo tudi nekateri sovjetski pisci, ki menijo, da je socialistično javno mnenje širok družbenoduhovni pojav, ki pa obsega tri sestavine: racionalne, voljne in čustvene. Oblikuje se v procesih posameznih in skupnih mnenj in pod vtisi subjektivnih in objektivnih dejavnikov, v katerih pravna zavest ni brez pomena. ⁴

Habermas navaja več pogledov na javno mnenje v knjigi z istim naslovom, v kateri izčrpno navaja tudi vire, ki javno mnenje obravnavajo z družbenozgodovinskih in kulturnozgodovinskih izhodišč, z vidika zgodovine tiska, pravnozgodovinskih in politikoloških temeljev, pa z zornega kota posebnih stališč javnosti ter industrijske

družbe ter socialne države, masovne demokracije in masovnih komunikacij ter zgodovine javnega mnenja. Po enem izmed njegovih virov je rečeno »ni javnega mnenja. . . niti dejavnosti, ki odseva ali predstavlja delovanje skupine ali vrste skupine«. ⁵

Med različnimi stališči, od tistih, da javnega mnenja ni, prek previdnejših in že bolj odločnih izhodišč, »da je javno mnenje vse tisto mišljenje, ki ga člani družbe izražajo v svojih neformalnih stikih«, ⁶ do dosti bolj v javno mnenje verujočih opredelitev, je **izredno dosti poskusov različnega definiranja**. Pomembno, zlasti za naš namen je, da so nekatere opredelitve zelo previdne in tipajoče, druge bolj preproste kot na primer »javno mnenje je zbir posameznih mišljenj«, ⁷ in nekatere dosti bolj zamotane kot je W. Millsova in prenekaterih drugih, ki predvidevajo celo merila za določanje javnega mnenja. Le-ta zadevajo: količine ljudi, ki mnenja izražajo, oblike komunikacij, akcije, ki iz njih izhajajo, razmerja do avtoritarnih ustanov itd.

Zato je javno mnenje posledica institucionaliziranih in neinstitutionaliziranih dejavnikov, ki medsebojno izmenjujejo informacije v skupnem procesu in, ki nazadnje, omogočajo ugotavljanje »empiričnega javnega mnenja«. ⁸ Z njim spoznavamo prenekatero okoliščino, pomembne za posameznika in družbo, po katerih znova ugotavljamo »da so edini nosilci mnenj, stališč pa tudi hotenji, bojazni, verovanj — ljudje kot posamezniki«. ⁹ Tako je na koncu koncev javno mnenje, po R. E. Parku, »veliko bolj zapletena zadeva, kakor mislijo tisti analitiki, ki ga secirajo in merijo«. ¹⁰

Glede na to se nismo mogli ogreti za nobeno opredelitev, ki bi bila dovršeno naravnana za naš namen. Toda **javno mnenje je tudi v prenekaterem kriminološkem pisanju v središču pozornosti**, zlasti to velja kadar ugotavljajo javno mnenje o kriminaliteti in nadzorstvu, kadar gre za dojemanje norm, za percepcijo strahu pred kriminalom itd. Prav zato mora z javnim mnenjem računati tudi kriminologija.

⁵ Po Habermasu, s. 303.

⁶ Goati, Vladimir, v Javno mnenje u samoupravnom društvu. Gledišta, s. 343.

⁷ Child, v Habermas, s. 304.

⁸ Toš, N., s. 229.

⁹ Glej Goričar, v navedbi Slovensko javno mnenje 1987, DE, s. 3.

¹⁰ Goričar, s. 721.

³ Vreg, Javno mnenje, s. 16.

⁴ Glej npr. Edzin', s. 40.

2. Vplivi na javno mnenje

Ne glede na to, kakšni so teoretičnoraziskovalni pogledi na javno mnenje in koliko je izražanje javnega mnenja zanesljiv kazalnik razpoloženja ljudi, skupin, segmentov ali globalne družbe do nekaterih vprašanj, morajo javno mnenje upoštevati v vsaki družbi, celo nedemokratski, v demokratični pa še posebej. Ker se v družbah z nekapitalistično ureditvijo nenazadnje ukvarjajo tudi s takoimenovanim socialističnim javnim mnenjem, se pojavljajo zanimiva vprašanja, **kdo ustvarja javno mnenje**, s kakšnimi nameni, koliko se v javno mnenje vpleta ideologija ter koliko se v mnenju izražajo ideološke tendence, kakšen vpliv ima na javno mnenje politična elita, kolikšna je družbena moč tistega, ki je za javnim mnenjem, koliko je v javnem mnenju iracionalnosti in čustvenosti, v kakšnem obsegu je omogočen javnomnenjski pluralizem, kako se javno mnenje lahko izraža v institucionalnih oblikah (če sploh), itd. Naše pisanje ne odgovarja na našeta vprašanja, ki vsebujejo razna stališča, ta pa so neredko odvisna od političnih doktrin, s katerimi pa tudi z resnicami in informacijami, in celo z ljudmi za kakšen poseben namen tudi manipulirajo.

Od tod seveda vprašanje, kdo so sploh oblikovalci javnega mnenja na splošno in za področja nadziranja, oziroma kontrolizacije, še posebej.

Povsod, kolikor gre za javno mnenje, na splošno najprej večinoma omenjajo dominantno ideologijo, politične vladne vplive, ideološki državni aparat, politične stranke in podobne inštitucije, v katere sodijo tudi verske skupnosti, ki imajo v družbi moč, možnost propagande, pritiskov in druge priložnosti za posredovanje informacij, vplivanje in reagiranje. Pri tem ne gre izključevati vplivov posameznikov ali kakšnih skupin, ki v danem trenutku uspevajo, v primernih družbenih razmerah, delovati na javnost oziroma javno mnenje.

Glede na to so vplivi posamezni, skupinski (glej pri nas pisatelj), oziroma poznamo individualne in kolektivne ustvarjalce javnega mnenja. Le-ti vplivajo na javno mnenje z ideološkimi, političnimi, pravnimi, gospodarskimi, socialnimi, kulturnimi in celo fizičnimi možnostmi. S tem v zvezi pogosto omenjajo »skupine pritiskov«,¹¹ ki se pojavljajo kot nosilci posameznih interesov in včasih celo emocionalizirajo kakšna

vprašanja zato, da bi dosegli pri javnosti določene uspehe in pritegnili njeno naklonjenost ter zavračanje drugih. V ta namen uporabljajo uradna, poluradna ali docela neuradna sredstva. Današnja sredstva komunikacij pa niso, zlasti v socialističnih družbah, **enako dostopna vsem oblikovalcem** javnega mnenja. Zato imajo pri oblikovanju javnega mnenja gotovo večjo možnost tisti, ki imajo v rokah sredstva javnih komunikacij. Teh dejavnikov ni veliko, so pa zato dosti bolj mogočni. Le njihova prizadevanja, glede na posledice, niso vedno uspešna. Ker navadno dominirajo nad družbenimi dogajanjem, imajo možnost ne le vplivati na javno mnenje z njegovim opredeljevanjem, marveč tudi delovati nanj »z zamolčanjem dejstev, polovičnim informiranjem, pa tudi s fabriciranjem lažnih dejstev, od tistih kar se je drugače zgodilo ali pa se sploh ni zgodilo«.¹²

V zvezi s kontrolizacijo pa se poleg doslej omenjenih, pojavljajo še **drugi soustvarjalci javnega mnenja**, ki so lahko posamezni državni nadzorni organi, od policije, prek sodišč, do zaporov, posamezni strokovnjaki ali znanstvene inštitucije, pa tudi posamezni masovni mediji ter njihovi uredniki, oziroma določene skupine. Mednje zlasti štejejo: pomen žrtev kriminala v javnem mnenju, pogosto omenjajo strah pred kriminalom kot najbolj očiten izraz mnenja določenega prebivalstva, zlasti starih in žensk (v nekaterih urbaniziranih krajih) itd. Na javno mnenje o kakem vprašanju lahko delujejo storilci kaznivih dejanj, oziroma obsojenci s svojimi družinami, posamezna strokovna društva itd., ki z določenimi fazami oblikovanja javnega mnenja uspevajo vplivati, kolikor ne na oblikovanje, pa vsaj na sprožanje dvomov o kakšnem vprašanju, ki kasneje povzroči divergentne procese razmišljanja, diferencirana vzdušja, kolikor ne dilem o kakšnem pojavu itd.

Ne glede na vrsto vprašanj, pa v socialističnih družbah včasih ugotavljajo in tudi posebej preučujejo »razrednost« v javnem mnenju kot izraz razvoja socialistične države in prava.¹³

3. Javno mnenje in morala, navade, običaji, vrednote, stališča, rituali itd.

Skupnost kot socialni sistem, v svojih temeljnih pogledih, četudi so lahko zelo različni, vendarle živi na nekih izhodiščih, ki so pridobljena

¹¹ Glej, Goati, Pregled, 65, 1975, 3, s. 275—289.

¹² Goati: Javno mnenje i ideologija.

¹³ Glej npr. Edzin', s. 42.

skozi zgodovino. Zato »javno mnenje« ne nastaja (ne glede na to, kdo in kaj je njegov vir) v praznem prostoru in samo zase, ločeno od vsega drugega. Kdorkoli in kakorkoli želi vplivati v pogledih na kaj, mora vedno računati s tistim, kar v mnenjih skupin ljudi ali segmentov obstaja že od prej, in ne le ali obstaja, marveč tudi kako močno je sploh tisto, o čemer naj bi šlo v konkretnem pogledu.

Pri tem so mišljeni prenekateri vplivi, ki jih ne gre zanemarjati, kolikor gre za delovanje na javno mnenje, pa naj gre za politične akcije, gospodarsko propagando ali kar reklamo, populariziranje prav določenega načina glasbe, ali za kaj drugega, nenazadnje tudi za preprečevalne dejavnosti, omejevanje strahu pred kriminalom, boj z alkoholizmom in sploh narkomanijo, zatiranje mladoletniškega prestopništva itd., tja do opozarjanja žensk na varnost pred spolnimi napadi in sprejemanja tujcev v emigrantskih družbah. **Vedno je treba upoštevati ne le že obstoječa stališča, mišljenja in sodbe, marveč tudi moralo, navade, običaje, rituale in sploh vrednote.** Celotni razgovori in pisanja o kriminalu vedno naletijo na že določena mnenja in reagiranja, ki jih je treba, kolikor naj bodo mobilizatorji za kakšen namen, na to morebiti še posebej aktivirati, oblikovati, razvijati, spreminjati, prilagajati itd., če naj bi bili uporabni za cilje, za katere se je vredno v kriminalni prevenciji, kriminalni ali kakšni drugi politiki prizadevati in boriti. Neredko gre tudi za ustvarjanje kolektivnega mnenja, kolikortoliko uniformnega, saj je prav takšno mnenje navadno izhodišče za določeno »kontrolizacijo«. Po izhodiščih simboličnega interakcionalizma, prav v procesih medsebojnega sodelovanja med ljudmi in z vplivanjem drug na drugega ter s sprejemanjem skupnih pogledov na kakšna vprašanja — **nastajajo mnenja o nečem, če ne celo vrednote, navade in drugo,** kar lahko pomeni tudi možnost za razmejevanje slabega od dobrega, zaostalega od naprednega, konzervativnega od progresivnega, starega od novega itd. To pomeni, da se s tem gradi tudi drugačna zavest ali pa se »zavesti« polarizirajo in diferencirajo.

Zato je vse, o čemer razpravljamo, med seboj povezano in pomembno odvisno tudi od kulture in ideologije. Čeprav raziskovalci ter pojasnjevalci javnega mnenja le redkokdaj posegajo globlje ali v ozadje javnega mnenja, moramo vedno upoštevati že obstoječa izhodišča in ravnanja, pa čeprav gre za še tako preprosto

obsojanje nesprejemljivega vedenja. Saj je že John Lock spoznal to zapletenost, ko je zapisal naslednje: »Kdor sodi o navadah, sodi o časti in kdor sodi o časti, sodi o zakonih, ki jih dajejo nazori.«¹⁴

Javno mnenje o čem je torej lahko posledica že nečesa od prej, kar je **nastalo z navadami, šegami, običaji in vsem,** česar so se ljudje oprijemali, kar jim je bilo **napotilo, navodilo** ali sploh nekaj, kar je treba upoštevati in se po tem ravnati, pa čeprav naj bi to imelo razredni pomen ali ne, kar nekateri, zlasti v socialističnih družbah, radi poudarjajo, ko omenjajo javno mnenje in ga preučujejo v kontekstu ideoloških usmeritev.¹⁵

Poskusi »ustvarjanja enodušnosti (engineering of consent)«¹⁶ v javnem mnenju so gotovo **naravnani v oblikovanje uniformnosti,** ki je komu za kaj potrebna. Zato **tudi pravo,** ki predpisuje ali določa oblike vedenja, ni nepomemben dejavnik za javno mnenje. In verjetno je s tistim, ki ga sankcionira, najbolj agresiven **oblikovalec enodušnosti.** Devianti so torej nasprotniki te enodušnosti, ne glede na to, da se za njo skriva še morebitni upor zoper vrednote, moralo, stališča o poštenosti itd.

Javno mnenje, čeprav ni enotno, tudi kolikor gre za vedenje, zadeva na **razna etična vprašanja,** kar pogosto ne poteka brez čustev. To velja tudi za javno mnenje o kriminalu, nadzorstvu, reakciji zoper kriminal itd. In četudi je različno v posameznih družbenih skupinah, gre vedno upoštevati tudi **vednost o teh vprašanjih, stališča, čustvenost in vse drugo,** kar se lahko razlikuje, odvisno ali gre za žrtve ali storilce, ali za žrtve, ki so bili storilci (in narobe), za poklicne in strokovne ljudi in podobno.

Javno mnenje zato ustvarja določeno socialnopsihološko vzdušje, od katerega je navadno odvisno **represivno ali preprečevalno delovanje zoper deviantnost.**

4. Javno mnenje kot samoregulativna kontrola (individualna, skupinska)

S tem pa smo že, vsaj intuitivno, prišli do spoznanja, da **javno mnenje ne more biti brez vpliva na kontrolizacijo.** Pri tem mislimo predvsem na javno mnenje kot neformalni kontrolni

¹⁴ Glej Vreg, Javno mnenje, s. 98.

¹⁵ Glej tudi Goati, v Javno mnenje u samoupravnem društvu, s. 343.

¹⁶ Habermas, s. 254.

dejavnik, kot samoregulativni mehanizem, bodisi za posameznika bodisi za družbene skupine, in kot možnost izražanja družbenih interesov po prav določenem vedenju. Čeprav javno mnenje ni brez pomena za delovanje formalnih kontrolnih mehanizmov, o čemer bo nekaj ugotovitev kasneje, se tu ukvarjamo z domnevo, po kateri je **mnenje tudi mehanizem človekove samoregulacije**.

Menimo namreč, da npr. samovarovalno vedenje posameznika, družine, skupine itd., izhaja iz določene javnomnenjske predstave o potrebnosti varovanja, ali da samoregulativnost ovira sproščeno vedenje in je kot taka merilo za ločevanje sprejemljivega vedenja od nesprijemljivega, kolikor gre za možne deviante za razliko od možnih žrtev.

Kolikor na človeka tudi kot posameznika, gledamo v njegovi dvojnosti, in sicer kot zasebni in javni osebi, moramo reči, da se pogledi v zvezi z »javnim« dokaj zapletajo, hkrati ko tudi »javnost« osebe ni brez vpliva na zasebnost, pa četudi je lahko le-ta še tako diskretna in osebna. Kajti vsak zase mora upoštevati, kako se odraža v svojem socialnem okolju in največkrat mu ne more biti vseeno, kakšne konflikte bo ustvarjalo njegovo vedenje in koliko težav si bo prihranil, če se bo ravnal v skladu z zahtevami okolja.

In če je tako, potem se ta »mnenjskost«, ki izhaja iz »javnega«, gotovo vključuje v socializacijo po eni plati ali v kontrolizacijo po drugi. Obe sta sicer različni strani iste medalje, kar toliko bolj poudarja določeno stopnjo regulativnosti »javnega« mnenja, ki ima sestavine stališč, predsodkov, spoznanj, izkušenj, navad itd.

Ta samoregulativna kontrola, kakršnakoli je že, bodisi da je prostovoljna, bodisi, da je posledica spoznanja nujnosti (ki jo je lahko šteti tudi kot prisilo), je potemtakem **spoznanje kako uravnati vedenje**, tako do sebe kot do drugih, da bi bilo čim manj konfliktno ali kolikor je mogoče, sploh nekonfliktno. **Samoregulativnost izhaja iz stopnje socializacije**, ki jo zahtevajo posamezna socialna okolja in mnenjskost o nečem ni vedno le splošna, marveč zlasti še parcialna, skupinska, regionalna, politična, verska, socialna, rasna, spolna, nacionalna in še kakšna. Kakršnikoli so že: morala, navade, običaji, rituali, stališča, prepovedi, zapovedi itd., **vedno nalagajo določene omejitve**, ki jih je treba upoštevati, se po njih ravnati, se samoregulirati in poleg vsega tudi nadzorovati druge, kako se odzivajo na iste ali podobne oblike regulacije,

ki prav tako od njih zahteva določene načine vedenja.

Glede na to je »samoregulacija« individualna in odvisna od posameznikovega sprejemanja vrednot, stališč, navad itd., in je lahko nad ali pod povprečjem skupin v katerih deluje, ali pa je posplošena v skupini, ki sama sebi z »mnenjskostjo« določa svoje regulacije glede na cilje, ki jih ima ali glede na zahteve, ki jih postavlja predse sama ali drugi njej, ki imajo večjo moč od nje in ki so bolj organizirani in institucionalizirani.

S tem pa svojo »mnenjskost« o čem, na različne načine in oblike postavljajo zlasti višji ali močnejši, razni drugi s strani ali pametnejši itd., kar velja upoštevati pri kakršnikoli interakciji. To seveda pomeni, da je mnenje o nečem, lahko tudi sprejemanje stališč in vrednot, da je posnemanje in učenje, tja do spoznanj, da je **samoregulacija posledica politizacije, socializacije, diferenciacije in podobnih procesov**, ki nikoli ne potekajo brez individualnega, skupinskega, množičnega in sploh javnega mnenja, kajti, kot je rečeno, nosilec javnega mnenja je vendarle posameznik, pogostokrat združen v skupine. **Javno je torej skupno** in javnost je zbir posameznikov, ki o nečem enako ali različno mislijo.

Seveda pa gre upoštevati, da mnenje večine javnosti lahko opredeljuje stalna izpostavljenost sporočilom masovnih medijev,¹⁷ raznim pritiskom, govoricam, politizaciji itd., kar ustvarja disperzne učinke v možni samoregulaciji. To potrjujejo javnomnenjske ankete, še posebno, če primerjamo istovrstne ankete skozi vrsto let.

5. Možne oblike javnomnenjske kontrole

Že iz spoznanj teorij socializacije, simboličnega interakcionizma, diferencialne asociacije, kulturnega konflikta in drugih, ki kakorkoli zadevajo razmerja med ljudmi, odnose med posamezniki v socialnem okolju itn., ne glede na to ali na ta proces gledamo z zornega kota družine; množice ali še kaj več, je nedvoumno, da javnost (kakršnakoli že) predstavlja določeno socialno kontrolo, ki vpliva na oblike vedenja in interakcij in da včasih emocionalno reagira tako zoper posameznike kot zoper dogodke. Vedno pa se **pojavi in ljudje vrednotijo tudi z moralnih stališč** na način, ki kaže na določeno

¹⁷ Vreg, v Javno mnenje u samoupravnem društvu, s. 358.

mišljenje in delovanje ocenjevalcev. Le-ti so za naš namen tudi nadzorovalci, čeravno tega položaja sami sploh ne čutijo, ker so vsem te vloge tako imanentne in sodijo tako v socializacijo, po eni strani, kot v kontrolizacijo, po drugi, da se jih praktično niti ne zavedajo. In kolikor ima ta kontrolizacija sedaj vlogo zavračanja in odklanjanja, ima drugič zopet močan integrativni pomen. Kajti vsakdo poiskuje na nek način svoje vrednote, stališča, mnenja, navade, kulturo, razmerja itd., uveljavljati pri drugih ali nad drugimi, bodisi z vedenjem, sodelovanjem, vsiljevanjem, vpeljevanjem itd., bodisi s podkupovanjem, grožnjami, nasiljem in prisilo.

Ta prizadevanja ne potekajo vedno jasno, javno, niti ne soglasno, ker gre zlasti pri deviantih pretežno za konfliktne položaje. Gotovo pa je, da njihova mnenja o čem izhajajo iz določene zavesti, skupinskih ali posameznikovih izkušenj in še marsičesa drugega, zaradi česar je »javno mnenje deetatzirana oblast, moralnopolitična kategorija in moralnopolitična sila družbe«.¹⁸

O javnem mnenju glede kriminala menijo, da ima kognitivne, čustvene in vedenjske sestavine ter deluje na stališča,¹⁹ hkrati ko mu pripisujejo kontrolni, konzultativni in direktivni pomen.²⁰ S kontrolnega vidika bi se za naš namen javnega mnenja lotili kot opazovanja, učenja in posnemanja, ocenjevanja in vrednotenja, obsojanja in zastraševanja, vmešavanja in posredovanja ter pritiskov s kaznovanjem in zaznamovanjem.

a) Opazovanje

Star pregovor »lepoti leži v očeh opazovalca«, je mogoče s pridom uporabiti tudi za tole razmišljanje in sicer tako za opazovanje kot tudi za ocenjevanje dogodkov okoli nas. To še toliko bolj, ker je naše percipiranje močno selektivno in najpogosteje vidimo tisto, na kar smo naravnani. Zato je opazovanje močno določeno z lastnostmi osebnosti in lahko tudi pomanjkljivo, neustrezno, nezadostno, neobjektivno itd. Toda pomembno je za nas toliko, kot bi bilo pravo in resnično. Navadno se odzivamo po tem kar sprejemamo in doživljamo po svoje in za nas je pomembno predvsem to; s tega izhodišča posameznik reagira nasproti drugim in si ustvarja svoje mnenje, stališča, predstave, v skladu z njimi pa tudi deluje.

¹⁸ Vreg, Javno mnenje, s. 31.

¹⁹ Glej, Nature of public attitudes towards crime, s. 4.

²⁰ Edzin', s. 44.

b) Učenje in posnemanje

Nekatere kriminološke teorije so se z zanimanjem lotile učenja in posnemanja kot vzroka za deviantnost. To izhodišče lahko uporabimo, vsaj domnevno, tudi za razmišljanje o razvoju tako socializacije kot deviacije, kajti neredko se socialno učenje razvija na temelju mnenj drugih, katerih vedenje posnemamo, se po njem zgledujemo in vzorujemo. V zvezi z deviantnostjo omenjajo v kriminologiji tako imenovani »matching law«,²¹ s katerim skušajo pojasnjevati razmerja, ki vplivajo na odločitve, kako upoštevati razločevanje odklonskih od konvencionalnih dejavnikov. Mnenjskost na tej ali oni strani »zakona« torej ni brez smisla za posameznikovo ali skupinsko mnenje, še posebej če nanj vplivajo: laskanje, obupavanje, pozivanje na dolžnost in pravičnost ali terjanje enotnosti²² in podobno.

c) Ocenjevanje in vrednotenje

Ljudje ocenjujejo dogodke in tudi ljudi okoli sebe intuitivno in čustveno. Ocenjevanje in vrednotenje je vedno v središču javnega mnenja in posameznik skoraj nikoli ne opazuje zaradi opazovanja, marveč predvsem zato, da venomer ocenjuje tisto kar gleda, kajti to še posebej vrednoti in moralno dojema. Moralne sodbe pa so odvisne od spola, starosti, nacionalnosti ali rase, sloja, vzgoje, intelektualne stopnje in sploh osebnosti, urbaniziranosti, in celo verskega prepričanja.²³

Od tod seveda razločki v mnenjih in pogledih, ki jih po svetu vneto raziskujejo, da bi odkrivali ne le, vplive na javnost, marveč tudi zato, da bi na javno mnenje delovali in ga spreminjali tudi v smislu kontrolizacije ali kriminalnopolitičnih zahtev.

Skoraj vsak proces obravnavanja človeškega vedenja, četudi v popolnoma neformalnem pogledu (kot v javnem mnenju tudi je), se končuje v neki posledici, ki največkrat ni samo opazovanje in vrednotenje oz. posnemanje (v pozitivnem ali negativnem smislu), ampak gre še dlje. Kolikor so to, kar naštevamo, dejavnosti samo za vsakogar in največkrat intimne in za njegovo osebnost, so nekatere naslednje faze več kot to in se izražajo predvsem navzven in zoper druge. Pomeni, da dobivajo manifestnejše oblike in izrazitejše kontrolne vloge. So lahko tudi represivne in ne le prepričevalne. Mednje, za naš na-

²¹ Austin, s. 111.

²² Jette/Montanino, s. 73.

²³ Angenent, s. 533—534.

men, uvrščamo obsojanje in zastraševanje, vmešavanje in posredovanje ter kaznovanje in zaznamovanje, kot pritisk na spreminjanje ali sankcioniranje opazovanega vedenja, stališča, izhodišča ipd.

d) Obsojanje in zastraševanje

Javno mnenje ni brez agresije, kajti **obsoja, grozi, prisiljuje in zastrašuje**. Nasilje je v družbi dekoncentrirano do skrajnosti. Vsakdo si ga lasti, odvisno od vlog in socialnih statusov, ki jih ima v posameznih skupinah. Uporablja različne možnosti za različne vplive, bodisi legitimno bodisi ilegitimno. Kolikor ne presega družbene tolerance, ki je od določenega minimuma dalje sankcionirana v pravu, ima vsakdo veliko možnosti delovati na okolje v skladu s svojim ali javnim mnenjem, ne le z obsojanjem in zastraševanjem, kot najmilejšima oblikama represije, marveč z dosti več. Kajti pravijo, še tako nebogljn in brezpraven suženj je lahko včasih v situaciji, ko je gospodar in mogočnik.

Tudi v javnem mnenju zasledimo grožnje zoper nekonformnost, obsojanje, zavračanje, nesprejemanje, različne oblike odtegotovanja skrbi in pozornosti, hladnost in preziranje, ustvarjanje strahu, tveganje itd., tja do sumničavosti, povzročanja jeze in histerije in drugih simptomov nestrinjanja ali izražanja nenaklonjenosti, iz katerih izhaja namen **vplivati, spreminjati, poboljševati** itd.

Od tod seveda tudi upiranje in nevtralizacija zastraševanja, ki znova zadeva na reakcijo, ki je v kriminologiji znana kot sekundarna deviacija, za katero ni nujno, da izhaja vedno iz uradne intervencije kazenskega pravosodja.

e) Vmešavanje in posredovanje

Ob tej priložnosti ne razmišljamo posebej ali je javnost glede kriminalnokontrolnih dejavnosti institucionalizirana in organizirana sama zase in na svojo pobudo ali od države, ker je za nas ključno, da sploh deluje v tej smeri. O tem poznamo najrazličnejše možnosti, ki izhajajo bodisi iz civilne družbe bodisi kot podaljšek države. Obe plati in še morebitne vmesne možnosti dajejo dovolj razlogov za pozorno preučevanje, še posebej zato, ker se »kontrolizacija« v zadnjem stoletju čedalje bolj porazdeljuje, razširja in razčlenjuje. In seveda več ko je imamo, bolj je občutna, več ljudi se čuti poklicanih za vmešavanje in posredovanje v posamezna konfliktna stanja v lokalni skupnosti, v delovni organizaciji

in sploh v odnosih med ljudmi. To toliko bolj, kolikor bolj se posamezna področja politizirajo, pri čemer deviantnost ni vedno izvzeta. Posamezne dogodke spremljajo tudi čustvene reakcije, zgražanja, zahteve po represiji itd. (kot na primer: javno razkrivanje škode ali ljudi, ki so vpleteni vanje — Agrokomerce, itd.).

S tega področja so zlasti pomembni: naznanjanje deviantnosti, čustvene reakcije, povzročene iz strahu pred kriminalom, ksenofobija itd., tja do nagnjenosti k viktimizaciji ipd. Ključne so tendence **po vpletanju, vmešavanju in reagiranju**. Najbolj ekscesiven tak pojav so Guardian Angels v New Yorku,²⁴ ki prostovoljno patrolirajo po mestni podzemni železnici in po parkih ter varujejo ljudi in delujejo torej poleg mestne policije, ki kaže do njih ambivalentna nagnjenja.

f) Kaznovanje, zaznamovanje, pritiski

Javno mnenje neredko predstavlja neformalne mehanizme kaznovanja, zlasti pa ožigosanja in zaznamovanja. Irelevantno je, ali je zaznamovanje produkt uradnega zaznamovanja ali ne — stigmatizacija deluje med ljudmi, če hočemo ali ne, kot relikv zgodovinske preteklosti in je ni mogoče odpraviti. Gotovo je odvisna od posameznih sociokulturnih obrazcev, pri katerih se stigma pojavlja kot funkcija morale in včasih pomeni za posameznika tudi »civilno smrt«. Javno mnenje neredko vzdržuje nekrvavo in netelesno kaznovanje in obnavlja stigmo kot kruto povračilo. Ob tem prizadeti izgublja zaupanje, samospoštovanje, svoj »obraz«, izpostavljen je sramotnemu in poniževanju in nasploh je potisnjen v obrobnost. To je gotovo **represija »javnega mnenja«**, ki včasih brez linča dosega porazne učinke, pri tem pa je stanje podobno tistemu, kot ga opisuje Mastnak »kršitev temeljnih pravic ni kršitev pravic, ampak je najvišja sveta pravica, v katerem dušenje svoboščin ni le svoboda, ampak nasprotno, višja svoboda«.²⁵

6. Pomen javnega mnenja za formalno nadzorstvo

Pri tem gre seveda za razmišljanje, kakšen vpliv ima javno mnenje na formalno nadzorstvo, to je na policijo, tožilstvo, sodišče in druge

²⁴ Ostrowe/DiBiase, s. 186.

²⁵ Mastnak, s. 97.

represivne mehanizme. Splošna in najbolj razširjena spoznanja so, da **javnost še največ ve o policiji**. Ostali organi so manj v središču pozornosti javnosti. Ker javnost le občasno celoviteje obveščajo o delovanju posameznih nadzornih institucij, si posamezniki o njih ustvarjajo podobo predvsem po izkušnjah, ki so navadno epizodne in najpogosteje neprijetne. Zato nekateri pisci menijo, da pravega javnega mnenja o kazenskem pravosodju in policiji sploh ni. Toda za nas je pomembno, kaj ljudje mislijo o njima, ne glede na to, kako prihajajo do svojih stališč. **Važna so stališča, saj se ljudje ravnamo po njih**, ne glede na to, kakšna so in kako smo do njih prišli.

Zadnje ugotavljanje slovenskega javnega mnenja leta 1987 je pokazalo, da ima 63,4 % anketiranih dobro mnenje o milici in miličnikih, medtem ko ima slabo le 14,8 %, ostali mnenja nimajo ali pa so bili neodločeni. Toda po drugi strani 47,2 % anketiranih izjavlja, da je milica v Sloveniji bolj na strani države, kot na strani ljudi, za kar se je odločilo le 18,9 % respondentov, neodločenost po tem vprašanju pa je pokazalo kar 33,8 %. Ni tako nepomembno, da kar 51,4 % vprašanih pozna miličnika, ki je zadolžen za okolje, v katerem prebivajo in da bi kar 93,2 % od njih pomagalo miličniku, če bi bil pri svojem delu v stiski in če bi potreboval pomoč, ki mu jo vprašanec lahko nudi. Hkrati 79,9 % anketirancev zopet misli, da bi jim miličnik pomagal, če bi potrebovali pomoč. Po drugi strani so tudi podatki o občutku varnosti dokaj ugodni, saj 52,6 % vprašanih izjavlja, da se počutijo povsem varne, 40,4 % pa, da se v glavnem počutijo varne.²⁶

V primerjavi z javnim mnenjem o zakonitosti, o odgovornosti vodilnih ljudi v naši družbi itd., so **stališča o milici zelo ugodna** in bi jih veljalo upoštevati pri praktični politiki organov za notranje zadeve, zlasti s tako imenovanimi »public relations«. To bi zlasti veljalo za področja prijavljanja kaznivih dejanj, preprečevalne dejavnosti, sodelovanja v skupnih akcijah itd. Seveda pa je resničnost dosti slabša in manj ugodna kot jo kažejo javnomnensjske raziskave, ki vedno iščejo odgovore na hipotetične situacije. Poleg tega pa je mnenje v posameznih družbenih skupinah odvisno tudi od narave stikov s formalnim nadzorstvom. Tako se je za razmere v ljubljanskih občinah, pred leti v raziskavi In-

štituta za kriminologijo v Ljubljani pokazalo, da imajo oškodovanci kaznivih dejanj podobno neugodno mnenje o milici kot storilci. Nasploh pa so močno izstopale tendence, po katerih upravičeno sklepamo naslednje: bolj ko je posameznik seznanjen z delom milice in več stikov ko je imel z njo, manj ugodno mnenje je imel o njej. S tem pa nikakor ne želimo reči, da se »javno mnenje« o tej službi v nekaj letih ni moglo spremeniti na bolje, nenazadnje tudi z demokratizacijo življenja v Sloveniji, kateri se tudi organi za notranje zadeve niso upirali.

Od tod tudi tehtna vprašanja, **kaj naj oblast in formalno nadzorstvo počenjata z javnim mnenjem**, ki zadeva vprašanja delovanja kontrolizacije, represivnosti, sankcioniranja oz. kriminalizacije, penalizacije itd. Ali se »javnost« s svojim mnenjem o čem, lahko »personificira« kot dejavnik vplivanja na spremembe, zlasti če pomislimo, da je ta »javnost« neredko bolj kaznovalna, maščevalna in neizprosna kot »zakonita oblast« in zahteva včasih celo »zakon linča«. Ali sploh imamo kakšno »kriminološko«, »kriminalnopolitično« ali tema podobno javnost, če pomislimo, kako difuzna družba smo, itd.

Morda gre pri tem ločevati **meščanske družbe od realnega socializma**, večstrankarske sisteme od enopartijskih in podobno, kjer interesi, ki izhajajo iz javnih mnenj, dobivajo različne institucionalne oblike, nenazadnje tudi v smislu razmišljanj o smrtni kazni, varstvu okolja, uveljavljanja zakonitosti in odgovornosti, demokratizaciji nadzorovanja itd. Odvisno je, ali posamezni interesi, stališča, mnenja itd., lahko postajajo »pritiski« na spremembe, na razvoj itd. Kajti nadzorstvo med ostalimi, pogosto zatira tudi inovacijske socialne tokove in jih zaradi nepremakljivosti obstoječega, v imenu oblasti, nedovoljuje, jim onemogoča, da bi prišli do izraza. Da pa le-ti dobivajo legitimno obliko, mora včasih preteči dosti časa. Država pa se nerada odreka regulativnim funkcijam in svoji moči po obvladovanju in zatiranju tokov, ki so zanjo moteči.

Zato je **moč javnega mnenja na nadzorstvo vedno močno omejevana** in odvisna od možne institucionalizacije. Toda po drugi plati nadzorstvo potrebuje javno mnenje na svoji strani, če se mu zameri, je lahko ogroženo, tako od spodaj (ljudje z njim ne sodelujejo), kot od zgoraj (oblast mu stopa na prste zaradi neučinkovitosti, ker mu javnost ne pomaga).

²⁶ Glej: Slovensko javno mnenje, 1987, s. 94, 95 in 96.

7. Deviantnost kot izraz (javnega) mnenja?

Najbrž bi šli predaleč, če bi nastajanje deviantnosti, meni nič tebi nič, pripisovali javnemu mnenju ali družbeni ureditvi kar »per se« in tako iskali vzroke za kriminalnost. Toda če pomislimo, da se ljudje nenazadnje združujejo po svojih lastnostih in nagnjenostih tudi za kriminalne namene, potem smo z »mnenjskostjo«, ki jo določajo vrednote, stališča, izhodišča, izkušnje itd., nekoliko bliže tudi temu razmišljanju. Saj npr. kriminološke teorije o razločevalnem združevanju (differential association), razločevalni socializaciji (differential socialization), različnih priložnostih (differential opportunity) itd., navsezadnje vendarle izhajajo iz spoznanj, da je posameznik prišel v stanje, zaradi katerega je mogoče domnevati, da je postal to, kar je, predvsem zaradi **prevzemanja stališč, navad, vedenja itd. od drugih** iz okolja, ali pa je priložnost (ugodna ali neugodna) ustvarjala razloge za njegovo deviantnost. Njegova »mnenjskost« **bi bila** potemtakem **odraz izkušenj, podobnosti sodelovanja, prijateljstva, zaupanja, sprejemanja vzorov**, itd.

Kolikor gre za posameznike, pri katerih je skupina merilo za razločevanje, in skupine imajo tako v sociologiji kot v socialni psihologiji pomembno vlogo, potem glede na vloge skupin delimo ljudi na tiste, ki so notri, in tiste, ki so zunaj. In tisti, ki so notri (odvisno od tega, zakaj skupine so in kakšne vloge imajo za posameznika), se razločujejo od tistih, ki so zunaj. Tisti, ki so zunaj, niso člani.²⁷ Niso člani deviantnih skupin, le-te so jim tuje in sploh ne vedo zanje. Ne morejo deliti stališč, ki imajo nemalokrat pomembne odklonske tendence. Toda te skupine so lahko v določenem razmerju do družbe oz. javnosti prav zaradi tega tudi v obrobnosti, deprivirane, frustrirane, izločene, morebiti v posameznih socialnih potrebah nepotešene in zato tudi toliko bolj sprejemljive za razne subkulture, ki jih v kriminologiji neredko prav tako povezujejo z odklonskostjo. Zaradi subkulture uporabljajo najrazličnejše tehnike nevtralizacije kot opravičilo za to, kar so, ker naj bi jih tudi diferencialna percepcija deviantnosti privedla v položaj, da so s **svojo prakso izražali mnenja do nečesa, kar je za pravni red zelo po-**

membno. Kršili so norme in s tem manifestno izražali stališča do družbenega konformizma.

Nekonformizem pa pomeni motnjo, ne glede na to, da nekateri menijo, da deviantnost prav tako izhaja iz motenj v posameznikovi osebnosti. Ali nekonformizem nastaja tudi zaradi nenotnosti v mnenju, kaj je prav in kaj ni prav, oziroma iz nesocializiranosti s tistim, kar drugim pomeni zadržek v svobodi? Ali tudi od tod različnost v vedenju? Različnost v presoji moralnosti in v sposobnosti lastnega nadzora, ki ne dopušča odklanjanja od nedovoljenega, pričakovanega, sprejemljivega oz. sploh zakonitega?²⁸ Mnenja, stališča, verovanja itd. so osrednji pojmi današnje socialne psihologije,²⁹ ki so gotovo pomembni tudi za razmišljanje o naši »mnenjskosti«, ki jo povežemo z javnim mnenjem in nazadnje tudi z **odklonskostjo kot izrazom prav določenega mnenja**, ki se ne sklada s splošnim (javnim) mnenjem.

Če tako gledamo na to področje, potem je lahko tudi **deviantnost (javno) mnenje posameznikov in skupin o določenem pomembnem življenjskem stilu**. Ne glede na to, kako do mnenja prihaja, deviantnost vendarle lahko **pomeni izražanje hotenj ter interesov, manifestiranih na način, ki dovolj jasno izpoveduje namen, ki pa je seveda v navzkrižju z normami**.

Odklonskost je seveda vedno izražanje določenega življenjskega stila, ki ga je kot takega lahko prepoznavati, čeprav je pretežna količina takega izražanja prikrita, tudi zaradi nesposobnosti ali nezmožnosti odkrivanja, po eni plati, ali zaradi sposobnosti prikrivanja deviantov, po drugi. V smislu »javnomnenjskosti« je **deviantnost dokaj komunikativno dejanje**, ki izraža percepcijo storilcev o prenekaterih vprašanjih, ki bi jih lahko imenovali morala, poštenost, navade, stališča itd., o nečem, kar sicer ne bi izjavili, če bi jih na primer anketirali, kot se to ponavadi dogaja v javnomnenjskih raziskavah, ko respondente postavljamo v hipotetične situacije in ko niso odgovorni za posledice svojih izjav. Drugače povedano, **devianti so dokaj »operativna javnost«**,³⁰ saj se manifestno odzivajo v izražanju svojih interesov, dosti bolj kot nekateri drugi deli prebivalstva oziroma javnosti — vsaj na vedenjskem področju.

²⁸ O tem glej tudi Angenent, s. 530/531.

²⁹ Manis, s. 689.

³⁰ Vreg: Javno mnenje, s. 216.

²⁷ Glej, Merton, s. 21.

Sklep

Javno mnenje, za katerega ne moremo pričakovati, da bi bilo monolitno, ima za naše razmišljanje gotovo določeno nadzorno vlogo, ki pa je odvisna od prenekaterih okoliščin. Ta prispevek ga navezuje na nekatere kriminološke teorije, ki sicer ne mislijo nanj, in ga še posebej skuša povezovati z nekaterimi neformalnimi kontrolnimi sredstvi, kot so navade, običaji, vrednote, rituali, stališča in podobni vplivi, čeravno se ne ukvarjamo z njimi posebej, ker bi to preseгло naš namen.

V prizadevanju, da bi javno mnenje morda opazovali celoviteje, ga načenjamo tudi v njegovi negativni konotaciji, to je v njegovem pomenu za deviantnost, seveda v skladu z nekaterimi drugimi pogledi nanj, ki so dosti bolj konvencionalni. Zato menimo, da je težko reči, kje se v posameznikovi duševnosti in v skupinskem soglasju kaj začne in kje konča, kar različne teorije razlagajo po svoje, tako da je težko reči, kaj sploh od tega vključiti v javno mnenje »per se«.

Zato menimo, da je javno mnenje oz. mnenje sploh v kontekstu človekovega reagiranja slabo raziskano. To, kar morebiti komunikologija po svoje dojema in razlaga, je na kakšnem drugem znanstvenem področju pojmovano drugače in z drugačnih izhodišč. To gotovo kaže na razparceliranost našega znanja in enodimenzionalnost njegovega uporabljanja, ki še ne zmore presepati zapletenosti in prehajati v večrazsežnostna izhodišča za razumevanje človeškega delovanja. Prav glede na to so razmišljanja o potrebnosti generalnih teorij za razlaganje vedenjskosti gotovo zelo utemeljena in koristna. Toda v družboslovnih znanostih v tem pogledu še nismo prišli dosti dlje od tarnanja, da bi kaj takega bilo še kako potrebno, pa še ni prišlo do tega. Verjetno zato ne, ker ima vsaka stroka zase čedalje več specializiranega znanja in nihče ne more biti strokovnjak za veliko področij, kaj šele za vsa.

Kolikor gre v kakšnem oziru javnemu mnenju dati, zlasti v subkulturnih ali kontrakulturnih skupinah, določen **kriminogen pomen**, ga ta sestavek jemlje tudi v njegovi družbenonadzor-

ni vlogi. To je gotovo pomembno razmišljanje o neformalni kontrolizaciji, ne glede na družbenopolitični sistem, ki javnemu mnenju daje kakšen pomen ali ne.

Javno mnenje največkrat ni pod kontrolo države, čeravno ga pogostokrat politizirajo in včasih celo sankcionirajo kot mišljenjski delikt ali »napade« na kaj. Toda javno mnenje, kakršnokoli že, je tu. **Ima svojo vlogo tudi v neformalni kontrolizaciji** ne glede na to, ali mu jo legitimna oblast priznava ali ne, kajti mnenja nosijo posamezniki ali skupine in kolikor gre za primarne, sekundarne ali sploh neformalne, potem se je z »javnim« mnenjem težko boriti. Gotovo pa se nanj vpliva, se ga spreminja, usmerja, prilagaja itd., toda to je podvrženo posebnim zakonitostim. Zato je javno mnenje največkrat fragmentarno. Čeprav lahko deluje integracijsko, ubira tudi nasprotnne procese. Glede na to bi se lahko vprašali, zakaj sploh uniformnost javnega mnenja in po kakšnih vprašanjih. Ali človeško vedenje spada sem? V določenem obsegu gotovo; toda do kam? Kakšno javno mnenje pluralistična družba sploh potrebuje, kakšna bi želela biti, vsaj navidezno, ko hkrati ne popuste prizadevanja po institucionaliziranih kanalih za izražanje javnega mnenja in ko bi želeli imeti opravka predvsem z institucionalnimi javnimi mnenji. Zato spet vprašanje, ali bi institucionalno javno mnenje imelo večji vpliv na kontrolizacijo kot neinstitucionalizirano?

Za kriminologijo ne bi mogli reči, da zane-marja javno mnenje, toda nanj gleda dokaj enostransko in predvsem tradicionalno komunikološko. Kolikor pa ne, ga ne vidi v vlogi oblikovalca vedenja, ga v tej vlogi spregleduje in kot takega v glavnem ne obravnava. Toda stališča, vedenja, verovanja, navade, posnemanja itd. niso brez pomena za etiologijo deviantnosti, kajti »javno mnenje« spodbuja skupine in skupinska prizadevanja spodbujajo javno mnenje.³¹ Zato velja javnemu mnenju in »mnenjskosti« v kriminologiji in tudi nenazadnje v kriminalni politiki večja teoretična pozornost.

Rokopis končan 31. marca 1988

³¹ Pym, s. 459.

Literatura

1. Angenent, H. L. W.: Moral Judgment. **Abstracts on Criminology and Penology**, Deventer 12 (1972) 5, 529—539.
2. Austin, R.: Social Learning and Social Control. **Criminology**, Beverly Hills 15 (1977) 1, s. 111—116.
3. Barres, A.: Alienation Factors in Police/Community. **Police Chief**, Gaithersburg 44 (1977) 4, s. 24—26.
4. Boo Lat, T.: Creating an Awareness in the General Public to Crime Prevention. **UNAFEX**, Tokyo (1970) 1, s. 41—46.
5. Brenner, A.; Levin, J.: Off-Duty Policeman and Bystander »Apathy«. **Journal of Police Science and Administration**, Gaithersburg 1 (1973) 1, s. 61—64.
6. Brillon, Y.: L'opinion publique et les politiques criminelles. **Criminologie**, Montréal 19 (1986) 1, s. 227—238.
7. Chambliss, W.: The State, the Law, and the Definition of Behavior as Criminal or Delinquent. V: **Handbook of Criminology**. Chicago, MyNally 1974, s. 7—43.
8. Comstock, G.: Information Management and Mass Media. V: **Social Control**. Beverly Hills, Sage 1982, s. 205—227.
9. Costa-Lascoux, J.: Opinions et attitudes sur la deviance. V: **Le controle social de la deviance**. Vaucresson, Delegation generale a la recherche scientifique 1978, s. 55—78.
10. Coxe, S.: Two Cheers for the Law. **Crime and Delinquency**, Springfield 18 (1972) 1, s. 35—41.
11. Criminality and Social Change: UN Activities in the Field of Social Defence. **Internacional Review of Criminal Policy**, New York (1972) 29, s. 65—70.
12. Dinitz, S.: Progress, Crime, and the Folk Ethic. **Criminology**, Beverly Hills 11 (1973) 1, s. 3—21.
13. Du Bow, F. et al.: **Reactions to Crime**. Washington, U. S. Department of Justice 1979, 2 Vol.
14. Edzin', A.: Socijalističeskoe pravoznanie i obščestvennoe mnienie. **Vestnik Moskovskogo universiteta**, Moskva (1975) 2, s. 40—44.
15. Fischer, C.: Urban to Rural Diffusion of Opinions in Contemporary America. **American Journal of Sociology**, Chicago 84 (1987) 1, s. 151—159.
16. Fishman, G.: City Studies of Victimization. V: **Victimization and Fear of Crime**. Washington, U. S. Department of Justice 1984, s. 45—49.
17. Goati, V.: Grupe pritiska u savremenom društvu. **Pregled**, Sarajevo 65 (1975) 3, s. 275—289.
18. Goričar, J.: Sociološka opredelitev javnega mnenja. **Teorija in praksa**, Ljubljana 6 (1969) 5, s. 712—721.
19. Grubač, M.: Pitanje publiciteta datog krivičnim delima i krivičnom postupku. **Zbornik radova**, Novi Sad 1970, s. 177—197.
20. Habermas, J.: **Javno mnenje**. Beograd, Kultura 1969, 340 s.
21. Horvatić, Ž.: **Elementarna kriminologija**. Rijeka, Liburnija 1981, 162 s.
22. Igličar, A.: Država blaginje, civilna družba in pravna država. **Družboslovne razprave**, Ljubljana 4 (1987) 5, s. 62—80.
23. Javno mnenje u samoupravnom društvu: Diskusija. **Gledišta**, Beograd 16 (1975) 4, s. 337—414.
24. Jette, P. R.; Montanino, F.: Face to Face Interaction in the Criminal Justice System. **Criminology**, Beverly Hills 16 (1987) 1, s. 67—86.
25. Johnson, E. H.: **Crime, Correction, and Society**. 3rd. Ed. Homewood, Dorsey 1974, 642 s.
26. Levy, R.; Moreau-Capdevielle, G.: Les controles sociaux specialises: Pratique e conceptions. V: **Le controle social de la deviance**. Vaucresson, delegation generale a la recherche scientifique et technique 1978, s. 201—224.
27. Louis-Guérin, C.: Réflexions méthodologiques pour une recherche sur l'opinion publique et l'action sociale: Essai de synthèse. **Criminologie**, Montréal 12 (1979) 1, s. 24—42.
28. Majstorović, S.: Umetnici kao stvaraoci javnog mnenja u jugoslovenskom društvu. **Socijalizam**, Beograd 14 (1971) 9, s. 1019—1047.
29. Manis, M.: Cognitive Social Psychology and Attitude Change. **American Behavioral Scientist**, Beverly Hills 21 (1978), 5, s. 675—690.
30. Mastnak, T.: Totalitarizem od spodaj. **Družboslovne razprave**, Ljubljana 4 (1987) 5, s. 91—98.
31. Mattick, H.: Reflections of a Former Prison Warden. V: **Delinquency, Crime, and Society**. Chicago, The University of Chicago Press 1976, s. 287—315.
32. Merton, R.: Insiders and Outsiders: A Chapter in the Sociology of Knowledge. **American Journal of Sociology**, Chicago 78 (1972) 1, s. 9—47.
33. Milutinović, M.: **Kriminalna politika** Beograd Savremena administracija 1984, 484 s.
34. Milutinović, M.: Vloga faktorja javnosti u suzbijanju kriminaliteta. V: **Kriminalologija**, Beograd, Savremena administracija 1976, s. 409—459.
35. **Obščestvenoto mnienie za nakazateljnia zakon**. Sofija, Izdateljstvo na B'garskata akademija na naukite 1987, 256 s.
36. Ostrowe, B.; DiBiase, R.: Citizen Involvement as a Crime Deterrent: A Study of Public Attitudes Toward an Unsanctioned Civilian Patrol Group. **Journal of Police Science and Administration**, Gaithersburg 11 (1983) 2, s. 185—193.
37. **Participation of the Public in Crime Policy**. Strasbourg, Council of Europe 1984, 69 s.
38. Podmenik, D.: Civilna družba in javnost. **Družboslovne razprave**, Ljubljana 4 (1987) 5, s. 113—120.
39. Popadić, D.: Merenje efekata neposredne interakcije. **Psihologija**, Beograd 11 (1980) 4, s. 121—125.
40. Popović, M.: Tvorci jugoslovenskog javnog mnenja i dilema liberalizam-centralizam. **Sociologija**, Beograd 13 (1971) 2, s. 177—188.
41. Pym, B.: The Making of a Successful Pressure Group. **The British Journal of Sociology**, London 24 (1973) 4, s. 448—461.
42. Reckless, W.: Attitude of the Public. V: **American Criminology**, New York, Appleton Century Crofts 1973, s. 252—253.
43. Rector, M.: Mobilizing Public Participation in Social Defence: a Blueprint for Action. **International Review of Criminal Policy**, New York (1969) 27, s. 32—37.

44. Reed, J.; Nance, D.: Society Perpetuates the Stigma of a Conviction. *Federal Probation*, Washington 36 (1972) 2, s. 27—31.
45. Robert, P.; Laffargue, B.: *L'opinion. V: L'image de la justice criminelle dans la société*. Paris, Centre de Documentation Sciences Humaines 1977, s. 97—106.
46. Sanford, N.: the Decline of Individualism. *Mental Health Digest*, Washington 2 (1970) 8, s. 29—33.
47. Skogan, W.: Public Policy and Public Evaluations of Criminal Justice System Performance. V: *Crime and Criminal Justice*. Lexington, Heath 1975, s. 43—59.
48. Szabo, D.: La police et le public: Images et réalités. *Revue internationale de criminologie et de police technique*, Geneve 32 (1979) 2, s. 143—163.
49. Szabo, D.: La police et le public: Images et réalités. *Revue internationale de criminologie et de police technique*, Geneve 32 (1979) 1, s. 21—30.
50. Toš, N.: *Slovensko javno mnenje 1987*. Ljubljana, Delavska enotnost 1987, 104 s.
51. Toš, N.: Kritična zavest — kot kriza zavesti? *Teorija in praksa*, Ljubljana 22 (1985) 3, s. 229—241.
52. Van Dijk, J.: *The Extent of Public Information and the Nature of Public Attitudes Towards Crime*. The Hague, Ministry of Justice 1978, 26 s.
53. Van Dijk, J.: Public Attitudes Toward Crime in The Netherlands. *Victimology*, Washington 3 (1978) 3—4, s. 265—273.
54. Verneuil, D.: Ordinaire du controle et quotidien de la regulation. V: *Le controle social de la deviance*. Vaucresson. Delegation generale a la recherche scientifique et technique 1978, s. 225—248.
55. Vodopivec, V.: Criminology: Its Meaning and Contents — an Essay. V: *Criminology Between the Rule of Law and the Outlaws*. Deventer, Kluwer 1976, s. 73—77.
56. Vreg, F.: *Javno mnenje*. Ljubljana, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo 1973, 328 s.
57. Vreg, F.: Množični mediji, javno mnenje in demokracija. *Teorija in praksa*, Ljubljana 15 (1978) 10, s. 1108—1118.

Seznam literature pripravila
Marija Milenkovič

UDC 32.019.5+316.738

The Importance of Public Opinion for Crime Control

Pečar, dr. Janez, Professor of Criminology, Institute of Criminology, Ljubljana, Yugoslavia

Public opinion has frequently been in the centre of criminological attention in spite of the very varied definitions of this notion, its inconsistency and diversity, and despite the numerous impacts to which public opinion has always been submitted. It has however been considered to a lesser degree from the viewpoint of crime control, where it must be assessed within the context of morality, attitudes, opinions, customs, habits, rituals, emotions, etc.

Public opinion deriving from public life is as important for socialization as for controlization. Moreover, it also has a self-regulation significance for each individual, since each degree of socialization imposes certain limitations on people. In this sense, the possible forms of public opinion control are especially the following ones: observation, learning and imitation, assessment and evaluation, con-

demnation and deterrence, interference and intervention, and various kinds of pressure by punishing and labelling.

In a certain sense, deviancy is in itself an expression of (public) opinion, since violation of norms is in fact an open manifestation of attitudes towards social conformism and that is why by expressing their interests deviants represent a very »operative public«. Viewed from this angle, criminality is highly communicative behaviour.

The more democratic society is, the more agencies of formal control should take public opinion into consideration when creating criminal and sentencing policy, in implementing various preventive programmes, in the everyday regulation of public relations, etc.